

Aile Çiftçiliği ve Örgütlenme

Zevaidin ÖZCAN

zozcan@gapteyap.org

Büyüamin ASLAN

baslan@gapteyap.org

Hatice DEMİR KAYA

hdemir@gapteyap.org

Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi (GAP BKİ)
GAP TEYAP (Tarımsal Eğitim ve Yayım Projesi) Tarım Ekonomistleri
Urfa Tüneli Çıkış Ağzı P.K. 155 Karaköprü/Şanlıurfa

ÖZET

Birleşmiş Milletler 2014 yılını “Uluslararası Aile Çiftçiliği Yılı” olarak ilan etmiştir. Aile tarafından gerçekleştirilen tarımsal faaliyetlerin tamamı aile çiftçiliği olarak tanımlanmaktadır. Ülkemizde ise tarımda görülen sorunların nedeni olarak işletmelerin küçük olmasına ve aile işletmelerine bağlanmaktadır. Bu bakış kısmen doğru olmakla birlikte sadece bu şekilde bir yaklaşımla işin içinden çıkılmaz. Sorun konunun incelenerek çözüm aranmasına bağlıdır. Tüm dünyada tarım işletmeleri bize göre büyük ancak Aile İşletmeleri tanımına uygundur. Sorunlarını güçlü Örgütlerle çözmüşlerdir. Çiftçi Örgütü; çiftçiler tarafından kurulan çiftçiler tarafından yönetilen örgütler olarak tanımlanmaktadır. Bu örgütler çiftçilerin çıkarları doğrultusunda, ekonomik amaçların yanında pek çok amaçla da kurulabilir. Çiftçilerimizin kendi koşullarına uygun gelişmiş yöntem ve teknolojilere ait bilgileri edinmelerinde en etkin araç, kendilerinin kurdukları ve yönettikleri çiftçi örgütleridir.

Bu nedenlerle sürdürülebilirlik için Çiftçi Örgütlenmesinin öne çıkarılması, tartışılması ve Aile Çiftçiliğinin güçlendirilmesi, politikalarla desteklenmesi gereklidir.

Örgütlenme ortak yaşama, birlikte hareket etme, işbirliği yapma ve kurumsallaşma olarak tanımlanabilir. Tarımsal üretimi arttırmanın, kaliteli ürün elde etmenin ve gen bankası durumundaki kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanımı için Aile Çiftçiliğinin ve onların Örgütlenmesi için özel politikalar geliştirilmesi önemli bir konudur.

Etkin ve güçlü bir örgütlenme yapısı için, Örgüt yöneticilerinin eğitimi, Aile çiftçiliğinin kendi geleceğine kendisinin karar vermesine inandırılması, sorumluluğu üstlenmeyi öğrenmesi, yönetimde rol ve sorumluluk alması önem kazanmaktadır. Tüm bu yetenek ve beceriyi kazanmaları için birileri tarafından yönlendirilmelidirler. Görev bilgili ve deneyimli örgütleyicilere düşmektedir. Öncelikle örgütleyicilerin belirlenmesi ve yetiştirilmesi önem kazanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Aile çiftçiliği, Güneydoğu Anadolu Projesi, GAP Tarımsal Eğitim ve Yayım Projesi, Örgütlenme ve İşbirliği, Sorumluluk, Rol alma

1. GİRİŞ

1927 yılında köy nüfusu % 75,78 iken 2009 yılında bu oran % 24,46 inmiştir. (Tablo 1) Ülkemizde 3 milyonun üzerinde tarım işletmesi bulunmaktadır. Bu yaklaşık 18 milyon insanın gelirini tarımdan elde ettiğini göstermektedir. Ortalama işletme büyüklüğü 61 dönümdür. (Tablo 2) Bu ülkemizde küçük işletmelerin çoğunlukta % 80 olduğunu göstermektedir. Bu işletmeler teknik olarak Aile Çiftçiliği olarak tanımlanmaktadır.

Kırsal alanda yaşayanların büyük kısmını Aile Çiftçiliği oluşturduğuna göre Kırsal Kalkınma denilince bu çiftçilerin kalkınması ile eş tutulmaktadır. Doğal kaynakların değerlendirilmesi ile bu kesimin gelir düzeyinin ve yaşam kalitesinin artırılmasıdır. Bu yapılabildiği ölçüde gelişmişlik farkı azaltılmış olacaktır. Yapılacak çalışmalar bu dengelerin kurulmasına yönelik faaliyetlere yer verildiği ölçüde sağlanacaktır. Her çalışmada olduğu gibi stratejilerin belirlenmesi, belirlenen stratejiler paralel öncelik sıralamasının yapılması ve bunların gerçekleşmesi için alınacak tedbirlere uygun faaliyetlerin sıralanması gerekecektir. Gerçekte bu çalışmalar yapılmıştır, ancak uygulama da ne durumda olduğunu bugün yapılan çalışmalarda ortaya çıkarılması ve tartışması önem kazanmaktadır (Başbakanlık, DPT,2009).

Tekrar konu başlığımıza döndüğümüzde Aile Çiftçiliğinin sorunları değişik yönleriyle gündeme getirilecektir. Çiftçi Örgütlenmesi en önemli konuların başında gelmektedir. Çok kişi ve kurum tarafından tarım sorunlarının nedeni olarak küçük (Aile çiftçiliği) işletmeler gösterilmektedir. Konular araştırılmadan bu sonuca varmak yanlıştır. Yapılan çalışmalar ve incelemeler göstermiştir ki birinci neden tarım politikasının ikinci neden ise güçlü örgütlenmenin olmayışıdır (Kaymakçı,2014). Güçlü örgütlenme dememizin nedeni sayısal olarak var olan çiftçi (üretici) örgütlerinin kurumsal

kapasitelerinin yeterli olmadığı içindir. Şunu açık olarak belirtmek gerekirse Örgütlenme’den önce Örgütlenme’ nin ele alınması daha önemlidir (Bartle,2014). Çalışmalarımızda görülmüştür ki örgütlenme üzerinde daha çok çalışmak gerekmektedir. Ama nasıl olacak kim, ne zaman, nerede ne yapması gerekli olup yerel ekonominin canlanması için politikalarla desteklenmelidir. Sonuçta kırsaldan kentlere göç önlenabilir ve kentlerde sağlıklı yerleşim ve işsizliğin önüne geçilebilir.

Tablo 1 Köy ve şehir nüfuslarının dağılımı (1927-2008)

Sayım Yılı	Toplam	Yüzde	Şehir Nüfusu	Yüzde	Köy Nüfusu	Yüzde
1927	13.648.270	100,00	3.305.879	24,22	10.342.391	75,78
1940	17.820.950	100,00	4.346.249	24,39	13.474.701	75,61
1950	20.947.188	100,00	5.244.337	25,04	15.702.851	74,96
1960	27.754.820	100,00	8.859.731	31,92	18.895.089	68,08
1970	35.605.176	100,00	13.691.101	38,45	21.914.075	61,55
1990	56.473.035	100,00	33.326.351	59,01	23.146.684	40,99
2000	67.803.927	100,00	44.006.274	64,90	23.797.653	35,10
2009	72.561.312	100,00	54.807.219	75,54	17.754.093	24,46

Kaynak: TÜİK 1927-2000 Genel Nüfus Sayımları ve 2007-2008 ADNKS Sonuçları

Tablo 2 Tarım arazilerinde parça sayısı ve işletme başına arazi büyüklüğü (da)

Yıllar	Toplam İşletme sayısı	Toplam parsel sayısı	Toplam arazi	İşletme başına parsel sayısı	Ortalama parsel genişliği	Ortalama işletme büyüklüğü
2001 (1)	3.022.127	12.323.405	184.348.223	4,1	15,0	61,0
1991	3.966.822	21.601.272	234.510.993	5,4	10,9	59,1
1980	3.558.815	22.903.948	227.640.289	6,4	9,9	64,0

Kaynak: TÜİK, 2001 GTS Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı), 1991 GTS Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı) Araştırma

Sonuçları, 1980 GTS Hanehalkı Anketi Sonuçları.

(1) Rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

2. TARTIŞMA

Politika olarak Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS) hazırlanmıştır. Hazırlanan bu stratejide temel amaç olarak “Yerel potansiyel ve kaynakların değerlendirilmesi, doğal ve kültürel varlıkların korunmasını esas alarak; kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının kentsel alanlarla uyumlu olarak yöresinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınması” öngörülmüştür. Stratejik amacın 1. Maddesinde: ekonominin geliştirilmesi ve iş İmkanlarının artırılmasından söz edilerek öncelik olarak tarım ve gıda sektörlerinin rekabetçi bir yapıya kavuşturulmasına yer verilmiştir. Elbette bunun yerine getirilebilmesi için bazı tedbirlerin alınması gerekmektedir (GTHB,2014).

Bunun içinde tedbir olarak;

2.1. Üreticilerin Örgütlenme ve Bilgi Düzeyinin Yükseltilmesi Öngörülmesi

Aile Çiftçiliği geleneksel üretim yapısına sahiptir. Bunun sonucu olarak gerek girdi temininde gerekse pazarlamada büyük sıkıntılar yaşamaktadır. Çiftçilerin karşılaştıkları sorunlar ekonomik ve sosyal yaşantılarını olumsuz etkilemektedir (Rehber,2013). Pazardan daha fazla pay almaları ile refah düzeyleri yükselmesi sağlanabilir. Bunun çözüm yolu ise üreticilerin örgütlenmesinden geçmektedir Bu konularda üreticiler yeterli bilgi sahibi değillerdir. Onların etkili bir biçimde harekete geçmesi için nasıl örgütlenmelidir. Bunun için bir eylem planı hazırlanmıştır (GAP BKİ,2014).

2.2. Çiftçi Örgütlerinin Kurumsal kapasitelerinin Güçlendirilmesi

Hazırlanan GAP Çiftçi/Üretici Tarımsal Örgütlenme Eylem Planı ile Çiftçi Örgütleri Merkezli Çoğulcu Yayım Modeli kapsamında seçilen pilot örgütlerle birlikte uygulamaya başlanmıştır. Bu planın bir bölümünü Tarımsal / Çiftçi örgütlenmesi oluşturmaktadır.

2.3. Amaç ve Hedefler sorunların çözümüne göre Belirlenmesi

Amaç mevcut örgütlerin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi ve yeni çiftçi örgütleri kuruluşlarını teşvik etmek ve (eylem) faaliyetlere başlamasını yönlendirmek olacaktır. Üyelerin bilinçlendirilmesi yöneticilerin kapasitelerin geliştirilmesidir (Özcan,2013).

Hedef ise amaçlara yönelik;

Çiftçi ailelerinin eğitimleri, bilinçlendirme,
Yönetim kapasitesini geliştirme ve
Toplumu harekete geçirecek ekipleri hazırlamaktır.

2.4. GAP'ta Mevcut Durum Nedir?

2.4.1. Örgütlenme Durumu

Örgütlenme ortak yaşama, birlikte hareket etme, işbirliği yapma ve kurumsallaşma olarak tanımlanabilir. Günümüzde sivil örgütlenme öne çıkmış ve etkin hale gelmiştir. Sivil örgütler; mesleki ve ekonomik amaçlı örgütler şeklindedir. (Ziraat Odaları, Kooperatifler, Üretici ve Yetiştirici Birlikleri v.b.)

Bölgede ;

- Tarımsal kalkınma kooperatifi 540 adet üye sayısı 31 500,
 - Ziraat Odası 65 adet üye sayısı 349 300,
 - Yetiştiriciler Birliği 23 adet üye sayısı 13 000,
 - Üreticiler Birliği 19 adet üye sayısı 1 400
- Toplam** 647 adet üye sayısı 395 200

Tablo 3 GAP Bölgesi'ndeki çiftçi örgütleri ve sayıları

Sıra No	İLLER	Koop. Sayısı	Ortak Sayı	Üretici Birlik Sayısı	Üye Sayısı	Yet. Bir. Sayısı	Üye Sayısı	Zir. Odası Sayısı	Üye Sayısı
1	Adıyaman	64	4.479	23	546	3	1.276	8	50.344
2	Diyarbakır	176	9.73	6	387	3	3.599	11	54.787
3	Gaziantep	40	2.601	0	0	2	2.391	8	55.241
4	Mardin	49	3.296	1	36	3	4.624	9	37.007
5	Siirt	17	976	4	138	3	3.527	4	13.901
6	Şanlıurfa	100	4.632	2	49	3	250	11	61.816
7	Batman	36	1.865	2	33	3	316	5	52.303
8	Şırnak	30	1.46	1	68	1	290	6	13.385
9	Kilis	28	2.427	1	96	2	572	3	10.463
TOPLAM		540	31.5	19	1.4	23	17.0	65	349.3

Kaynak: GAP TEYAP, Çiftçi Örgütleri Merkezli Çoğulcu Yayım Modeli Mevcut Durum Analiz Raporu,2014

Sayı olarak örgütlenme düzeyi yeterli ancak nitelik olarak zayıf, kurumsal yapılarının zayıf olması girdi temininden pazarlamaya, yönetimden çiftçi eğitimine kadar çok konuda güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Bunların nedenleri arasında;

- Mali imkanlarının kısıtlı,
- Gelir kaynaklarının olmaması
- Çiftçilerin eğitim düzeyi düşük ve birlikte hareket etme bilincinin yetersiz olması, ve örgütlerin kurumsal yapılarının zayıf olması sayılabilir.

Tüm bu sayılanların üstesinden gelmesi tarım politikalarının örgütlü üretici yapısının oluşturulması yönünde geliştirilmesi olmalıdır.

Örgütlenme'den önce bunun üzerinde durulmalıdır. Aile çiftçilerini örgütlemek, harekete geçirmek için onları nasıl hazırlayacağız. Onları bilgilendirirken yaparak öğrenmeleri sağlanmalıdır. Katılımcı olmaları, kendi yararlarını(ihtiyaçlarını) belirlemeleri, onu tartışmaları ve bir proje haline getirmeleri için yardımcı olunmalıdır. Bunları yaparken seçme, planlama, örgütleme işlerini öğreneceklerdir. Bu tartışmalar kendilerine olan inancı da artıracaktır. Kendi sorunlarını kendilerinin çözme yolu. Bu işlerin yapılabilmesi için öncelikle kolaylaştırıcı("örgütleyici") ların yetişmiş/yetiştirilmiş ve hazır olması gerekir. Bunlar kimlerdir ve kim yetiştirecektir? Kırsal Kalkınma ile görevli Bakanlık/bakanlıklar, ilgili kamu kuruluşları sivil toplum örgütleri ve eğitim kuruluşları aktif olarak görev almalı ve aldıkları görevi tam olarak yerine getirmelidirler. Üreticiler kendi kendilerine bunları yapamazlar mutlaka kolaylaştırıcılara ihtiyaç duyacaklardır. Üreticiler kendi yöneticilerini güvenilir ve sorumluluk üstlenecek kişilerden seçmeyi ve tüm grubu temsil etmesini sağlamayı bilmelidirler. Üyelerin kendileri için ne istediklerini ve nerede olmak istediklerini tanımlayabilmelidirler. Buna karar verebilmeleri için nelere sahip olduklarını öz kaynakları ne olduğunu cevaplayabilmelidirler. Yönetimce hazırlanan planlar tüm açıklığıyla üyelere anlatılmalı ve onayları alınmalıdır.

Stratejik Önemi Yerel inisiyatif odaklı, Çiftçi Örgütlerinin kendi güçleri ile başarımları stratejimiz olacaktır. Örgütlenme düzeyi önemini artıracaktır. Ortakların girdi, finansman ve eğitim-yayım hizmetleri uygun şartlarda sağlanabilecektir. Bunun sonucu olarak tarımsal ürünler uygun şartlarda pazarlanabilecek, üyeler düzenli bir gelire sahip olacaklarından yaşam kaliteleri de yükselecektir.

Bunlar nasıl yapılacak ve hangi araçlar kullanılacak ve mali kaynaklar nelerdir. Ülkemizde bu konuların desteklenmesi için gerekli olan tarımsal destekler, kırsal kalkınma projeleri, hibe programları vardır. Önemli olan bu araçların kullanımının örgütlenme ve örgütlenmenin (aile çiftçiliğine)uygun halde bulundurulması yönünde çalışmaların geliştirilmesidir. İncelenmesi gereken mali kaynaklardan yararlanmalarının nasıl kolaylaştırılacağı yönünde olmalıdır. KKYDP(Kırsal Kalkınma Yatırım Destekleme Projesi, IPARD,(TKB,2007) Uluslararası ve Kalkınma Ajanslarının(KA) fonlarından yararlanma oranları nedir? Yaralanma ve Çiftçi örgütlerinin şartlarına uygun düzenlemeler nasıl yapılır? Bölgelerarası ve bölge içi gelişmişlik farklılığına ne kadar etkili olmuşlardır. Mevzuat çeşitliliğinden kaynaklanan ve örgütlerin yararlanmasını kısıtlayan düzenlemelerin gözden geçirilmesi zorunludur.

GAP TEYAP, Çiftçi Örgütlenme Eylem Planı kapsamında - örgütlerin belirli standartlara kavuşturulması, (donanım ve ekipman) – Danışman istihdamının teşviki, onların eğitim, yayım malzemelerinin karşılanması, - Üreticiler ve yöneticiler için düzenli eğitim programları, - üretici örgütlerinin mali güçlerinin artırılması için yerel kaynakların değerlendirilmesi için proje geliştirme çalışmalar yapılmaktadır(GAP BKİ,2013).

3. SONUÇ

Çiftçi örgütlerinin idari ve mali yönden sürdürülebilirliği artacak,
Çiftçi örgütlerinin çiftçi ürünlerini pazarlama gücü artacak,
Profesyonel Yönetim ve altyapısı güçlü örgütler oluşacaktır.

4. ÖNERİLER

Başta GTHB olmak üzere tüm kırsal kesimle ilgili kamu, özel ve sivil toplum örgütleri aile çiftçiliğinin örgütlenebilmesi için Harekete geçirici (kolaylaştırıcı/örgütleyici) lerin yetiştirilmesinde rol almalıdır. Çiftçi örgütlenmesinin güçlendirilmesi için yasal düzenlemelerin gözden geçirilmesi, Çiftçi örgütlenmesini sağlıklı gelişmesi ve kurumsal kapasitelerinin güçlendirilmesi için tarımsal desteklemelerin ve hibe program politikalarının güncelleştirilmesi, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi ve Kırsal Kalkınma Planının dikkatle incelenmesi ve gereğinin yapılması.

KAYNAKLAR

Elektronik Materyalden:

Toplumu Güçlendirme Web Sitesi, Phil Bartle, PhD. www.cec.vcn.bc.ca./gcad/collettu.htm
Ulusal Kalkınma Stratejisi, T.C. Başbakanlık DPT, www.resmigazete.gov.tr
Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013) T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara, 2011, tarim.gov.tr
Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma (IPARD) Programı (2007-2013) T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı.

Makaleden:

E. Rehber. "Tarımda Örgütlenme ve Sorunları".

M. Kaymakçı. "Tarımda küçük İşletmeler , ya da Aile Çiftçiliği Tarımın zaafı mı?".

Basılmamış Yayınlar:

GAP Tarımsal Eğitim ve Yayım Projesi (GAP-TEYAP) Çiftçi Örgütleri Merkezli Çoğulcu Yayım Modeli , GAP BKİ, 2013, Şanlıurfa.

Çiftçi Örgütleri Merkezli Çoğulcu Yayım Modeli Mevcut Durum Analiz Raporu GAP BKİ, 2014, Şanlıurfa.

Z. Özcan, Yayım Eğitimi ve Kırsal Kalkınma, 2013, Şanlıurfa (Tercüme agro.info.in).

GAP BKİ, Toplumsal Kalkınma ve Örgütlenme, 2014, Şanlıurfa.

Kanun ve Yönetmelikler:

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu.

5200 sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu ve Yönetmelik.

6964 sayılı Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanunu.

5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu ve bu yasaya dayanılarak hazırlanan Yetiştirici Birlikleri Yönetmelik ve tüzükleri.